

QUÈ ÉS L'ECOLINGÜÍSTICA I PER A QUÈ SERVEIX?

LLORENÇ COMAJUAN COLOMÉ

INTRODUCCIÓ¹

En els últims mesos han proliferat titulars i notícies a la premsa generalista que fan referència a l'extinció de llengües. Per exemple, s'han pogut llegir titulars com aquests a diaris presumptament interessats en la vitalitat lingüística: «*Perill d'extinció per a la meitat de les 7.000 llengües del món*» (*El País*, 19/9/2007) i «*Cada dues setmanes mor una llengua indígena*» (*El Mundo*, 22/2/2008). Com que els catalans en sabem un niu del que vol dir tot això, Josep Gifreu, en un article a l'*Avui* (6/11/2008), afirmava el següent: «*resulta ja un tòpic cruel recordar que una meitat de les 7.000 llengües encara parlades al planeta poden extingir-se en qüestió de decennis. La sensibilització internacional sobre aquest greu problema que afecta l'ecologia de la diversitat lingüística i cultural —i humana!— sembla una via necessària per alentar la catàstrofe*». Sovint, titulars i articles com els esmentats van acompanyats de referències a qüestions de diversitat i ecologia lingüística. Podríem concloure, doncs, que termes com *ecologia lingüística* o *ecolingüística* també han esdevingut part del llenguatge de cada dia, però aquest no és el cas. Com a molt, les notícies i titulars establi-

xen paral·lelismes entre la diversitat lingüística i la biològica i la seva trista extinció, però sovint no van més enllà de símls fàcils i simplificadors. Per això, aquest article es proposa explicar què és l'ecolingüística i per a què serveix.

QUÈ ÉS I QUÈ NO ÉS L'ECOLINGÜÍSTICA?

Tal i com indica el terme, l'ecolingüística estableix lligams entre l'ecologia i la lingüística. Si bé els lligams en principi poden semblar evidents, sobretot des del punt de vista de l'activisme —si ens preocupem per conservar les espècies animals i vegetals, també cal conservar les llengües—, la relació entre ecologia i lingüística no és del tot senzilla.

L'any 1866, el biòleg alemany Ernst Haeckel va definir l'ecologia com «*la ciència total de les relacions de l'organisme amb el seu entorn, en el qual hi podem comptar en un sentit ampli totes les "condicions de l'existència"*» (Vork Steffensen, 2007, p. 5). No va ser fins al cap d'uns cent anys que el sociolingüista Einar Haugen va establir un paral·lelisme amb la llengua, i en una conferència de l'any 1970 definia l'ecologia de la llengua com «*l'estudi de les interaccions entre una llengua i el seu entorn*». I afegia que «*el veritable entorn d'una llengua és la societat que la fa servir com un dels seus codis... Part de la seva ecologia és per això psicològica... Una altra part de la seva ecologia és sociològica*» (Haugen, 2001, p. 57). No és gens d'estranyar que fos precisament un sociolingüista

1. Aquest article és una versió de la intervenció oral que es va fer a l'entrega de la Beca Segimon Serrallonga concedida per l'Ajuntament de Torelló el 14 de juny de 2008. Agraïxo a Albert Bastardas, Carme Junyent i Francesc Codina la seva amabilitat i encoratjament a l'hora de redactar aquest article.

com Haugen, interessat en el bilingüisme, qui establís aquest primer lligam entre les llengües i el seu entorn.

Pel que es pot observar en aquestes primeres definicions, el lligam entre l'ecologia i la lingüística és més aviat metafòric, en el sentit que s'estableix una metàfora entre una llengua i un organisme viu i s'estudia la llengua o organisme en relació amb el seu entorn. Des d'aquesta perspectiva, les llengües no són part substancial de l'ecologia, diguem-ne biològica, perquè es dóna més importància als aspectes socials que als mediambientals.

Una segona manera de veure l'ecolingüística és la que es va desenvolupar a finals dels anys 80 i principis dels anys 90. En aquesta perspectiva, representada per Halliday (2001), «*ecologia s'entén en el seu sentit biològic, s'investiga el paper del llenguatge en el desenvolupament i empitjorament dels problemes ambientals (i socials), i es fomenta la recerca lingüística com un factor de possible solució d'aquests problemes*» (Fill, 2001, p. 43).

Les dues maneres d'entendre la relació entre ecologia i lingüística es poden exemplificar a través de la polèmica d'AirBerlin i el català del juny passat. La directora de Política Lingüística del govern balear va enviar una carta a les companyies aèries que operen a Mallorca demanant que fessin ús del català. El president de la companyia aèria alemanya va respondre a la carta publicant a la revista de la companyia un editorial on entre altres coses es deia el següent:

«*Hi ha avui pobles a la illa, en els quals els nens ja no parlen espanyol. A les seves escoles l'espanyol és una llengua estrangera més, com l'anglès o l'alemany. On la Playa de Palma s'anomena Platja de Palma. Quan es pronuncia Platscha, t'hi has d'acostumar, però ja no sona com la llengua d'un imperi mundial*» (Hunold, 2008, traducció al català a l'Avui en línia).

I aquesta *amable* carta s'acompanyava d'un dibuix on sortia un alemany de Baviera amb una

gerra de cervesa dient: «*Quan vinguin a Baviera els porcs de merda dels prussians catalans, els farem parlar bavarès. Collons!*».²

Des de la perspectiva metafòrica de l'ecolingüística ens podríem demanar quina relació hi ha d'haver entre l'entorn (aeroport de Palma, viatgers alemanys i catalans, relació entre client i empresa, etc.) i les llengües (català, varietat mallorquina, castellà, alemany, varietats alemanyes, etc.). Des de la perspectiva biològica (no metafòrica), a més ens plantejaríem el paper que tenen en el medi ambient les companyies aèries de baix cost, l'impacte econòmic i mediambiental d'aquestes empreses en un ecosistema com el de Mallorca, el cost del multilingüisme en l'economia, etc.

En el cas de Catalunya, la recerca que s'ha fet en ecolingüística ha estat principalment teòrica i desenvolupada per Albert Bastardas (1996) i Carme Junyent (1998) i s'ha fet quasi tota des de la primera perspectiva, és a dir la metafòrica («una llengua és un organisme»). Ara bé, aquesta metàfora no ens ha d'enlluernar i deixar-nos cecs davant de dues diferències fonamentals (Bastardas, 2004). En primer lloc, els dos objectes (un organisme i una llengua) són diferents, ja que un pertany a la natura (les espècies biològiques), mentre que l'altre pertany a la cultura (les llengües). L'organització genètica i el desenvolupament biològic no són pas com la cognició cerebral i el comportament interpersonal i social. Una segona diferència fonamental és que la diversitat biològica és fruit de l'atzar evolutiu de la combinació dels éssers vius amb el seu entorn, mentre que en la diversitat lingüística hi ha una part d'atzar evolutiu, però un pes important el tenen les relacions socials i de poder entre els éssers humans.

Tot i aquestes diferències fonamentals, la majoria d'investigadors estan d'acord que el que és important és construir un cos teòric per tal de veure quins coneixements i quines estratègies

2. Traducció de l'alemany al català feta pel Goethe Institut, extret de *Vilaweb*, 6 juny 2008.

ens poden servir per integrar l'estudi d'un objecte amb el seu entorn.

És probable que el lector un cop hagi arribat fins aquí es pregunti: «I això què té de nou? Des de sempre hem sabut que cal estudiar les coses d'una manera sistemàtica relacionant-les amb el que les envolta. Què s'empatollen ara aquests?». I és una pregunta legítima, però el fet és que, per increïble que sembli, fins fa relativament poc els investigadors en lingüística, i fins i tot en sociolingüística, havien tendit a estudiar els objectes (varietats lingüístiques) d'una manera aïllada. I, de fet, els usuaris no experts, encara que no ens n'adonem, també tendim a pensar en fets lingüístics de manera aïllada. Pensem, per exemple, en com encara molts de nosaltres entenem l'aprenentatge d'una nova llengua. Ho veiem com l'aprenentatge de formes i més formes de la llengua sense tenir gens en compte l'entorn en què l'aprenem, és a dir, la interacció amb els nostres companys, la relació entre esforç i benefici, l'espai on aprenem la llengua, etc.

Adoptar una perspectiva ecolingüística té els seus perills i el més important és el de naturalitzar els canvis lingüístics. Es tracta d'una estratègia argumentativa aprofitada per alguns lingüistes a l'hora de justificar que, igual que algunes espècies s'extingeixen de manera natural i inevitable, el mateix succeeix amb les llengües. Vork Steffensen (p. 11), citant Haugen, avisa que cal evitar de totes totes la metàfora de la «vida de les llengües» de la manera com la van utilitzar els filòlegs del segle XIX, que parlaven del naixement, desenvolupament i mort de llengües, de les malalties que els bons gramàtics podien curar i que va fer que més tard, al segle XX, el model biològic perdés prestigi. Encertadament, per això, els autors que proposen el model no metafòric destaquen que les relacions no són només entre llengua i espècies-ecologia, sinó que també hi intervé la societat. D'aquesta manera s'arriba a una definició d'ecologia lingüística que va més enllà de la relació entre les llengües i l'entorn i que incorpora les

relacions de poder entre el petit i el gran. Segons la definició de Fill (1993, citat a Vork Steffensen, 2007, p. 11), doncs, l'ecolingüística és «*la branca de la lingüística que té en compte l'aspecte de la interacció, ja sigui entre llengües, entre parlants, entre comunitats de parla, o entre el llenguatge i el món, i que per tal de promoure diversitat de fenòmens i les seves interrelacions, treballa a favor de la protecció del que és petit*».

Finalment, cal destacar que moltes persones preocupades per la vitalitat del català han interioritzat una perspectiva ecolingüística en el sentit metafòric quan fan referència a la situació sociolingüística del català amb metàfores com ara la «salut» del català i la «mort» del català. Recordem que en la bibliografia sociolingüística catalana tenim títols d'obres com ara *El fantasma de la mort del català* (Pueyo, 2007), *El català no morirà* (Baulenas, 2004) o *Ment pensant en un cos que poc batega? El català, avui* (Murgades, 2003). Fins i tot una dentadura postissa (morta) ha arribat a fer de símbol de la llengua catalana! La metàfora de la vida i mort del català sol anar acompanyada de preguntes com ara «Què li passa al català?» o «Quin és el futur del català?», preguntes que Isidor Marí (2006, p. 179) ha explicat que no són gens adequades per dues raons. Primer, aquestes preguntes pressuposen que els parlants d'una llengua i la llengua no estan relacionats i ens situen com a espectadors de la «salut» del català. Segon, les respostes que poden generar aquestes preguntes són errònies i perverses, ja que si es respon que el català té bona salut sembla que diem que ja no cal fer res, que tot va bé; i si es diu que el català va malament llavors pot ser que algú reaccioni i faci alguna cosa, però també pot ser que sigui un motiu d'alegria per a aquells que ja volen que el català vagi malament. Per això, Marí proposa una pregunta que ell considera més adient i que és la següent: «*Què estem disposats a fer perquè el català tingui un futur esplèndid?*»

PER A QUÈ SERVEIX L'ECOLINGÜÍSTICA?

Un cop hem definit la perspectiva ecolingüística, ens podem preguntar: per a què serveix una perspectiva ecolingüística? O què aporta una perspectiva ecolingüística? A continuació destaquem cinc maneres com la perspectiva ecolingüística pot contribuir a explicar els lligams entre les llengües, l'entorn i l'estudi lingüístic.

En primer lloc, l'ecolingüística ens fa conscients de la interrelació de la llengua amb l'entorn. I aquest entorn pot ser tant a un nivell micro (el nostre cervell) com macro (tot el que ens envolta). Ja hem dit abans que això pot semblar evident, però que la tradició lingüística no ho havia tingut gaire en compte. A més, tot i que a nivell teòric es fàcil ser conscients de la interrelació entre els individus, les llengües i el seu entorn, fer recerca que tingui en compte això no ho és tant, ja que actualment encara s'afavoreix la publicació d'estudis que no són tan holístics i que segueixen més un paradigma aïllacionista dicotomista.

En segon lloc, la perspectiva ecolingüística ens fa conscients de les semblances i les diferències entre la natura i la cultura. Tal com hem dit quan esmentàvem les diferències i semblances entre un organisme i una llengua, la metàfora «la llengua és un organisme» té les seves limitacions. Ara bé, la perspectiva ecolingüística cada cop esborra més el dualisme natura-cultura que tant va promoure la lingüística innatista d'arrel chomskiana. I aquesta difuminació de frontera entre el que és cultura i natura promou el contacte entre disciplines en ciències humanes, biològiques i de la vida, que tradicionalment no s'han relacionat. Així doncs, l'ecolingüística pot beure dels estudis de literatura que han estudiat la natura com a font primordial d'inspiració o de la lingüística computacional i l'organització de sistemes.

En tercer lloc, la perspectiva ecolingüística ens fa conscients que hi ha cada cop més interrelació entre el que és local i el que és global. Tal com explica Bastardas (2007), el sociòleg Roland Robertson als anys 90 va popularitzar el terme

glocalització contraposat al de *globalització* per referir-se al fet que «la globalització ... produeix problemes que es manifesten en formes intensivament locals però que tenen contextos que ho són tot menys locals» (Bastardas, 2007, p. 29, citant Appandurai). Un exemple d'un fet glocal va ser la vaga de transportistes a causa de l'increment del preu del petroli que hi va haver al juny de 2008. Així, Vicent Partal a *Vilaweb* establí una relació *glocal* entre el que havia passat a l'Àsia i a casa nostra de la manera següent:

«No hi ha cap guerra nova al món ni cap esdeveniment que pugui fer canviar de sobte la percepció que tots tenim que el petroli es va acabant. Hi ha la Xina i l'Índia, sí, que sumen moltes necessitats a les habituals. Però, la conseqüència que a la Xina s'hagen venut en un tres i no res deu milions de cotxes nous és que al meu súper no hi haja ous? Caram. Si és així, sí que som poca cosa».

En quart lloc, des del punt de vista acadèmic de la sociolingüística catalana, una perspectiva ecolingüística pot servir per establir lligams amb altres investigadors que estudien fenòmens semblants des de la mateixa perspectiva. Fins ara, l'ecolingüística, com en molts altres casos, està dominada per investigadors anglòfons i germanòfons (amb centres a Àustria, Austràlia i Estats Units). Com és sabut, per molt que Catalunya sigui un experiment sociolingüístic en viu, la difusió internacional de la sociolingüística catalana encara té mancances. Realitzar i difondre estudis sociolingüístics en ecolingüística és una bona estratègia, doncs, no només de descobrir coneixements nous sobre nosaltres mateixos i les nostres llengües sinó també de contribuir a la difusió de la nostra ciència.

En cinquè lloc, voldria destacar que la perspectiva ecolingüística sobretot serveix per defugir el pensament dualista que Bastardas (1996) anomena dicotòmic i per examinar els fenòmens sociolingüístics com a part d'un sistema on no hi ha només extrems —rics i pobres, immigrants i

no immigrants, catalanoparlants i no catalanoparlants— sinó que hi ha àrees híbrides (amb matisos de color gris). Això no ha d'implicar pas un relativisme que faci possible el «tot s'hi val», sinó més aviat una posició crítica que estudiï la complexitat dels fenòmens sociolingüístics. Per exemple, sorprèn fins a quin punt l'afer AirBerlin va ocupar les pàgines centrals dels diaris i va generar quantitat de cartes al director quan en realitat hi ha empreses molt més properes que AirBerlin que no mostren cap tipus de respecte vers la nostra llengua. El fet que la companyia fos estrangera, en concret alemanya, va propiciar un pensament de «nosaltres» versus «ells» que, en el cas dels alemanys, pot arribar a conseqüències de mal gust. El pensament dicotomista va fer que, per exemple, un exdiputat català al seu bloc pengés una esvàstica nazi al costat del logo d'AirBerlin i que la companyia alemanya posés una demanda contra aquest exdiputat. Un altre exemple de pensament dualista entre ells i nosaltres és el que encara domina en alguns discursos sobre la immigració al nostre país i l'aprenentatge del català. Encara sentim massa sovint comentaris com ara «que bé que parla el català!» referint-se a alumnes d'origen magrebí a les nostres escoles. És clar que parlen bé el català si han nascut a Catalunya i han après el català a l'escola com els altres nens! De nou, una visió ecolingüística fa que examinem el cas d'AirBerlin i el de la immigració des d'una perspectiva sistèmica en què no hi ha només nosaltres, ells i la llengua en desconexió, sinó que també hi ha el nostre entorn, la nostra ideologia, els interessos mediàtics i capitalistes, etc.

LES LLENGÜES: PATRIMONI DEL MÓN, TRESOR DE LA HUMANITAT I ELS PARLANTS QUE QUEDEN

El discurs de l'ecolingüística ha aconseguit fer-se un lloc en els mitjans de comunicació de masses segurament perquè la metàfora «una llengua és un organisme» apel·la a certs sentiments universals

d'afecte cap als éssers vius (però no tots: obrim la porta de les nostres cases a gats i gossos però no a aranyes i rates!). Amb tot, ens podem preguntar si el discurs ecolingüístic que sovint trobem als mitjans de comunicació és genuí —en el sentit que realment vetlla per la diversitat lingüística— o bé és una ideologia encoberta. L'antropòloga Jane Hill precisament ha identificat tres temes recurrents en la retòrica de la recuperació de les llengües amenaçades que, sovint, tant els experts com els mitjans de comunicació generalistes, fan servir a l'hora de justificar el seu interès en les llengües amenaçades. Els tres temes són: les llengües com a propietat universal, el valor hiperbòlic de les llengües i l'enumeració alarmista del nombre de parlants de les llengües amenaçades. Segons Hill, tots tres temes poden, en realitat, girar-se en contra de les necessitats reals dels parlants de les llengües amenaçades que suposadament els lingüistes i altres col·lectius pretenen «salvar».

En primer lloc, el discurs que cal recuperar les llengües amenaçades perquè el que es perd amb elles és patrimoni de la humanitat expropia el recurs lingüístic de les cultures de les llengües amenaçades i l'apropia a tota la humanitat. És a dir, aquest discurs fa que els pobles que tenen llengües pròpies perdin el control de la seva llengua i que possiblement no millori la situació de la llengua en qüestió, sinó que fins i tot pugui empitjorar. Tot i que Hill aplica els tres tipus de retòrica a les llengües dites amenaçades (entre les quals no hi ha el català), podem fer l'exercici d'esbrinar si els mateixos recursos retòrics s'apliquen al català o bé a altres llengües presents a Catalunya. Per exemple, a Catalunya, sovint el discurs de la propietat universal de les llengües és present en el discurs d'acollida dels nouvinguts i la consegüent «acollida» de les seves respectives llengües (amazic, quít-xua, etc.). Es considera que les seves llengües no són només expressió de la cultura específica, sinó que són patrimoni de la humanitat i que, per tant, mereixen que es continuïn parlant en el seu lloc d'acollida. En aquest raonament és comú projectar

el discurs sociolingüístic propi de la recuperació del català per a algunes de les llengües «amençades» dels immigrants; per exemple, introduint les llengües dels nouvinguts a l'ensenyament sense demanar als parlants si això és el que més els convé. Fa poc, realitzant un grup de discussió per a un estudi sociolingüístic vam demanar a grups de nens de sisè de primària d'origen amazic si els agradaria que a l'escola s'ensenyés la llengua amaziga. La resposta unànime dels nens va ser: no. Això no volia pas dir que aquests nens perdran la llengua, sinó que volen que sigui la seva llengua de casa i no necessàriament de casa i l'escola. Amb això no volem pas dir que no s'hagin de respectar les primeres llengües dels nens d'origen immigrant que hi ha avui a les aules (és ben sabut que fer això millora l'aprenentatge tant de la primera com segones llengües). Ara bé, «acollir» la llengua no vol dir tractar-la exactament com nosaltres voldríem que la nostra fos tractada, sinó que vol dir escoltar l'altre i entendre què vol fer amb la seva llengua. En definitiva, no podem decidir pels altres que una llengua és propietat de la humanitat i prendre decisions sense consultar els usuaris de les llengües.

En segon lloc, la valorització hiperbòlica és un recurs per demostrar el gran «valor» que tenen les llengües amençades. Hill explica que les associacions més freqüents són que les llengües són un «tesor» cultural i que «no tenen preu», però argumenta que en realitat aquest recurs el que fa és comodificar les llengües i tractar-les com si fossin objectes dignes de museus (com les troballes d'un tresor) i no pas d'ús en la vida quotidiana. Aquesta retòrica també s'observa sovint a Catalunya en el tractament que es fa de les llengües dels nouvinguts, quan intentem trobar el «tesor» que porten amagades i destaquem allò que és diferent de la nostra llengua i cultura en lloc de veure tot el que és semblant.

Finalment, els exemples de titulars amb què començàvem aquest article són testimoni de la retòrica d'enumeració en el cas de les llengües

amençades. Enumerar el nombre de parlants que «queden» és una manera de crear un discurs alarmista i d'urgència que pot ser contraproduent per a les llengües perquè —segons Hill— el discurs enumeratiu sovint s'associa amb poder i control per part dels més forts en detriment dels més febles (els que compten solen ser els que no parlen les llengües amençades). A més, tal control sol ser arbitrari, ja que no s'explicita la manera com es compten ni els individus ni les llengües. El recurs de l'enumeració és ben present en el discurs sobre la vitalitat del català, però el trobem tant per crear un discurs alarmista (el català morirà, ja no queden parlants monolingües de català, etc.) com per crear un discurs optimista (el català és la 27ª llengua més usada a Internet, Joan Marí, 2007; el català ocupa el 88^è lloc en el rànquing de les llengües més parlades al món, Secretaria de Política Lingüística, 2008). De fet, aquestes afirmacions són més aviat buides de contingut, ja que tot depèn de si veiem el got mig ple o mig buit (ser la posició 27^a és molt alt o molt baix?; la posició 88^a, és alta o baixa?). Per això, estem d'acord amb Hill que el discurs d'enumeració es pot convertir fàcilment en contraproduent per a la salut de les llengües. El discurs alarmista és fatalista i sovint convida a no fer res; el discurs optimista convida a no intervenir com si ja s'hagués arribat a la plena normalitat.

Com a possible solució, Hill es pregunta quins discursos alternatius hi ha a aquestes recursos retòrics, i es decanta pel discurs dels drets humans perquè és un tipus de discurs que apel·la a l'universalisme sense comodificar les llengües, les caracteritza com el que són —un dret i no pas un «tesor»— i no les considera des del punt de vista de l'enumeració sinó des del punt de vista del dret a conservar la llengua de l'individu, independentment de quants individus hi hagi que la parlin. En la sociolingüística catalana, hi ha una tradició considerable del discurs dels drets humans (Vernet, 2003), però no ha tingut tanta repercussió en mitjans de comunicació de massa com el

discurs ecolingüístic, probablement perquè fins ara no s'ha fet un discurs assequible al públic en general i s'ha limitat a ser un discurs entre experts en dret i sociolingüística.

CONCLUSIÓ

De la perspectiva ecolingüística se'n pot fer ús per destacar la complexitat dels fenòmens lingüístics i els lligams que s'estableixen amb l'entorn, però alhora també se'n pot fer un abús quan es dibuixa un simple paral·lelisme entre les llengües i les espècies biològiques. És més, hem vist que d'aquesta simplificació en sorgeix un discurs que pot ser pervers fins i tot, en el sentit que sembla que es digui que cal «salvar» les llengües sempre que siguin llengües exòtiques perdudes en la selva amazònica i amb el mínim nombre de parlants.

Ara només cal fer un pas més i difondre la perspectiva ecolingüística en tota la seva complexitat, és a dir, anant més enllà de la perspectiva metafòrica i creant espais de diàleg entre els usuaris de les llengües i els estudiosos de la perspectiva (lingüístics, antropòlegs, biòlegs, sociòlegs, etc.). Només d'aquesta manera podrem entendre que les llengües són instruments de comunicació però també de transmissió de cultura i d'expressió de sentiments, i que la precarietat de condicions en què viuen o malviuen algunes llengües (les grans i les petites, a casa nostra i lluny de casa) reflecteix la precarietat comunicativa, cultural i emocional en què viuen els seus parlants.

REFERÈNCIES

Bastardas, Albert (1996). *Ecologia de les llengües*. Barcelona: Proa.

Bastardas, Albert (2004). Diversitat biològica i diversitat lingüística: algunes pistes transdisciplinàries per a una socioecologia de les llengües. Dins Albert Bastardas (ed.) *Diversitats: llengües, espècies i ecologies* (pp. 13-53). Barcelona: Empúries.

Bastardas, Albert (2007). *Les polítiques de la llengua i la identitat a l'era "glocal"*. Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, Generalitat de Catalunya. En línia (4-12-2008): http://www.gen-cat.net/drep/iea/pdfs/IEA_50.pdf.

Baulenas, Lluís Anton (2004). *El català no morirà*. Barcelona: Edicions 62.

Fill, Alwin (2001) [1998]. Ecolinguistics: State of the art 1998. Dins Alwin Fill i Peter Mühlhäusler (eds.) *The ecolinguistics reader* (pp. 43-53). Londres: Continuum.

Gifreu, Josep (2008). De com salvar llengües. *Avui*, 6-11-2008. En línia (4-12-2008): <http://paper.avui.cat/article/dialeg/144663/salvar/llengues.html>.

Halliday, M. A. K. (2001) [1992]. New ways of meaning. The challenge of applied linguistics. Dins Alwin Fill i Peter Mühlhäusler (eds.) *The ecolinguistics reader* (pp. 175-202). Londres: Continuum.

Haugen, Einar (2001) [1972]. The ecology of language. Dins Alwin Fill i Peter Mühlhäusler (eds.) *The ecolinguistics reader* (pp. 57-66). Londres: Continuum.

Hill, Jane (2002). "Expert rhetorics" in advocacy for endangered languages: Who is listening, and what do they hear? *Journal of Linguistic Anthropology*, 12, 119-133.

Hunold, Joachim (2008). Das kommt mir spanisch vor. *AirBerlin Magazin*, 3. Traducció al català a l'Avui en línia (4-12-2008): http://www.avui.cat/article/tec_ciencia/32365/la/blogosfera/catalana/es/mobilitza/contra/dair/berlin.html.

Joan Marí, Bernat (2007). La llengua catalana a Internet: quin pes té la nació virtual. *El Butlletí*

de l'IEC, 116. En línia (4-12-2008): <http://www.iecat.net/butlleti/116/articles.htm#articles2>.

Junyent, Carme (1998). *Contra la planificació: una proposta ecolingüística*. Barcelona: Empúries.

Mari, Isidor (2006). *Mundialització, interculturalitat i multilingüisme*. Palma: Lleonard Muntaner.

Murgades, Josep (2003). Ment pensant en un cos que poc batega? El català, avui. *L'Espill*, 14, 77-83.

Partal, Vicent (2008). *Fràgil*. Mail obert: 12 juny 2008. En línia (4-12-2008): <http://www.vilaweb.cat/www/mailobert?id=2893256>.

Pueyo, Miquel (2008). *El fantasma de la mort del català*. Barcelona: Proa.

Secretaria de política lingüística (2008). El català ocupa el 88è lloc en el rànquing de les llengües més parlades al món. En línia (4-12-2008): <http://www20.gencat.cat/portal/site/Llengcat/menuitem.21576464db9e81e7a129d410b0c0e1a0/?vgnextoid=035748a344371110VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=035748a344371110VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=detall&contentid=68a8f30b20773110VgnVCM100008d0c1e0aRCRD>.

Vernet, Jaume (coord.) (2003). *Dret lingüístic*. Reus: Cossetània.

Vilaweb (2008). AirBerlin menysprea el català. En línia (4-12-2008): http://www.vilaweb.cat/www/elpunt/noticia?p_idcmp=2885652.

Vork Steffensen, Sune (2007). Language, ecology and society: An introduction to dialectal linguistics. Dins Sune Vork Steffensen i Joshua Nash (eds.) *Language, ecology and society* (pp. 3-31). (2007). Londres: Continuum.

LLORENÇ COMAJUAN COLOMÉ (Calldetenes, Osona). Ha estat professor a la Indiana University. Actualment és professor del departament de Filologia de la Universitat de Vic.

